

ERFARINGER MED BEHANDLING AF GRØNLANDSKE TUBERKULOSEPATIENTER I DANMARK

Af overlæge ved Skørping sanatorium, dr. med. *E. Strandgaard*

Da de første grønlandske tuberkulosepatienter i oktober 1951 skulle komme til Danmark, rejste der sig mange spørgsmål: Hvorledes ville denne pludselige omplantning virke på deres legemlige og sjælelige tilstand? Kunne de finde sig tilrette hernede under for dem så uvante forhold? Eller ville hjemve virke uheldigt på deres tilstand? Kunne de indordne sig under det regelbundne sanatorieliv? Hvorledes ville det gå at have dem sammen med de danske patienter? o.s.v. o.s.v. Kort sagt, det drejede sig om et stort eksperiment, om hvis udfald man ikke kunne vide noget bestemt.

Nu er der siden gået omtrent 4 år, så der kan være god grund til at fremkomme med en redegørelse for de indvundne erfaringer og søge at skabe et overblik over, hvad der i grunden er opnået.

Det skal straks siges, at det i alt væsentligt er gået så godt, som man på nogen måde med rimelighed kunne forvente.

Der er ialt i løbet af de 4 år ankommet 886 grønlandske tuberkulosepatienter. Heraf er 31 døde i Danmark, 11 er efter udskrivning af forskellige grunde blevet i Danmark, 546 er rejst hjem til Grønland, heraf ca. 30 med baciller (altså ikke-helbredte), de øvrige bacilfri. Tilbage i Danmark 1. juli 1955 var der 298. De 886 udgør ikke mindre end 3,6 % af den grønlandske befolkning. Til sammenligning kan anføres, at 3,6 % af Danmarks befolkning er ca. 150,000. Patienterne er kommet fra alle egne af Grønland fra Julianehåb i syd til Thule i nord. Også fra Østgrønland er der kommet et mindre antal. Flest er der kommet fra Sydgrønland. Alene fra de 3 byer Julianehåb, Nanortalik og Narssaq og deres omegn er der kommet ikke mindre end 448 – altså godt halvdelen af samtlige patienter. Fra disse steder, der ligger i nærheden af flyvepladsen ved Narssarssuaq, er de fleste kommet pr. fly. Fra det øvrige Grønland er de fleste kommet pr. skib.

Det er altså et meget stort apparat, der har måttet sættes i gang. Når det har kunnet lade sig gøre, skyldes det dels, at de bevilgende myndigheder har stillet de fornødne betydelige midler til rådighed, dels at nedgangen i tuberkulosen her i det sydlige Dan-



Helga, Regine og Bent på vej til Danmark.

Foto: C. A. Jørgensen

mark har gjort det muligt at stille de mange sanatoriepladser til rådighed. Der er også af Ministeriet for Grønland gjort et stort arbejde med ordningen af transporter og meget andet. Jeg vil benytte lejligheden til at takke embedsmænd og læger i ministeriet for et udmærket samarbejde.

Af de 886 patienter var de 737 voksne patienter med lungetuberkulose. De er behandlet på Nationalforeningens sanatorier, på Krabbesholm og Vejlefjord sanatorier og endelig et mindre antal på tuberkulosehospitalet i Stubbekøbing. 80 er børn med lungetuberkulose, behandlet på Nationalforeningens børnesanatorier ved Kolding og Vordingborg. Endelig var der 40 voksne og 29 børn med tuberkulose udenfor lungerne (i knogler, led, nyrer o.s.v.). De er alle behandlet på Nationalforeningens hospital ved Juelsminde, de fleste med operation.

De hidtil anførte tal er velvilligst oplyst af Ministeriet for Grønland.

Det store flertal af patienterne er således voksne med lungetuberkulose, og jeg skal derfor i det følgende holde mig hertil og til belysning heraf gøre nærmere rede for vore

erfaringer fra *Skørping sanatorium*, hvor der siden 12/10-1951 er indlagt ialt 212 grønlandske patienter ankommet direkte fra Grønland. Af de 212 er de 39 dog først indlagt nu i foråret og sommeren 1955, og jeg skal derfor i det følgende holde mig til de 173 patienter, der blev indlagt i tiden 12/10-1951-2/11-1954. Patienternes fordeling mellem sanatorierne afhænger i hovedsagen af pladsforhold og andre rent praktiske forhold og er således stort set tilfældig, så der er ingen grund til at antage, at Skørpings patienter skulle adskille sig fra de andre sanatoriers, og ved jævnlige samtaler med mine kolleger fra de andre sanatorier har jeg da også fået det indtryk, at erfaringerne alle steder i det væsentlige er overensstemmende.

De sygdomsbilleder, som disse patienter har frembudt, er de sædvanlige som hos andre danske tuberkulosepatienter, og de reagerer på samme måde overfor de forskellige behandlingsmetoder.

Af de 173 patienter var tuberkelbaciller påvist i opspyt eller maveskyllevand hos de 168. Kun hos 5 lykkedes det ikke at påvise bacillerne, men efter sygdomsbillederne var der ingen grund til at tvivle om, at også disse 5 led af lungetuberkulose. 27 var lette tilfælde, 126 – altså det store flertal – var middelsvære tilfælde, mens kun 20 var svære tilfælde. Hos 87 – halvdelen – havde sygdommen fremkaldt huller i lungerne på grund af henfald af det syge væv – de såkaldte caverner.

Alle patienter behandles i begyndelsen med sengeleje og går senere gradvis over til sanatoriekur med liggehal og spadsereture. Praktisk talt alle har fået kemisk behandling med kombinationer af de 3 velkendte midler mod tuberkulose: Streptomycin, PAS og Isoniazid. 138 af de 173 (eller ca. 80 %) har fået såkaldt aktiv behandling med »pustning« (indblæsning af luft i lungesækken) eller forskellige former af operationer. Det store flertal af operationer er foretaget af overlæge Lorenzen på Spangsbjerg Sanatorium under midlertidig overflytning af patienterne dertil, – enkelte dog på Øresundshospitalets lungekirurgiske afdeling. Ikke mindre end 87 har fået foretaget ribbensoperationer. Denne behandlingsform er særlig praktisk for folk, der bor på af-sides steder, idet den ikke som pustning kræver regelmæssig efterbehandling med røntgengennemlysning og indblæsning af luft også efter udskrivelsen. Behandling med pustning gennemføres dog også med held hos grønlandske patienter, der bor indenfor en overkommelig afstand fra sygehusene.

Opholdet på sanatoriet har for de fleste patienter været 1-1 1/2 år, for nogle dog op til 2 år eller mere, – gennemsnitlig ca. 17 måneder.

De grønlandske patienter bliver under indlæggelsen ligesom de øvrige danske patienter forsynet med tøj, når de trænger dertil, og det gør de næsten alle. De får tandlægebehandling, og når det er påkrævet, undersøges og behandles de af andre specialister f.eks. ørelæge og øjenlæge. Mange af dem trænger f.eks. til briller. De får ligesom andre patienter et månedligt beløb til småfornödenheder, – for tiden 40 kr.



På sanatorieophold i Danmark.

Grønlænderne har vist sig at have stor tilpasningsevne. De er uden vanskelighed gledet ind i sanatoriets daglige liv, som de naturligvis præger i høj grad, idet de i de sidste par år gennemsnitlig har udgjort ca. halvdelen af patienterne. De synes at befinde sig vel og virker som regel glade og fornøjede, kun meget få synes at have lidt af hjemve i større grad. De indordner sig i almindelighed uden vanskelighed under de nødvendige kur- og ordensregler, og de underkaster sig med tillid de forskellige behandlinger. Der har ikke været vanskeligheder ved at have dem sammen med de andre danske patienter.

Sprogvanskeligheder har ikke spillet nogen synderlig rolle. Sanatoriet har en eller to tolke, enkelte af patienterne forstår og taler udmærket dansk og de øvrige lærer naturligvis efterhånden en del under opholdet hernede. Iøvrigt er der ved foranstaltning af Ministeriet for Grønland iværksat danskundervisning på sanatoriet ved en dansk lærer eller lærerinde. Der er som regel 2 hold i gang, et for begyndere og et for viderekomne.

Grønlanderne spiser uden vanskelighed sanatoriets sædvanlige kost. De fleste vil helst have rigeligt af kød og fisk, men er knapt så begejstrede for kartofler og mælk. Af og til får de dog grønlandsk mad fremskaffet gennem Den kgl. grønlandske Handel. Særlig glæde vækker det, når det en sjælden gang lykkes at få fat i en sæl.

Med hensyn til underholdning så overværer grønlanderne tilsyneladende med fornøjelse de filmsforestillinger og andre underholdninger, der finder sted på sanatoriet gennemsnitlig ca. en gang om ugen. I sanatoriets radio har de deres egen speaker, deres egne ønskekoncerter og andre lokale udsendelser. De deltager næsten alle i de danske gudstjenester, der afholdes hveranden helligdag, og ca. en gang om måneden kommer der en grønlandsk præst og holder gudstjeneste for dem på deres eget sprog.

Med hensyn til fremskaffelse af bøger på grønlandsk har det ligget meget vanskeligt, fordi det er så begrænset, hvad der i det hele taget findes af litteratur på grønlandsk. Ofte har det været umuligt for sanatoriets bibliotekar at tilfredsstille grønlandernes læselyst, men efterhånden er det dog lykkedes Ministeriet for Grønland at fremskaffe ca. 100 bøger på grønlandsk, som stadig cirkulerer blandt patienterne. Det må dog bemærkes, at en del af grønlanderne læser danske bøger.

Mange af dem er flittige og dygtige til at lave husflid, f.eks. smykker, papirknive eller lignende i ben, eller kajakmodeller og andre grønlandske ting. Nogle af dem har skaffet sig en lille ekstraindtægt ved at sælge sådanne ting.

Et spørgsmål, der ofte stilles i forbindelse med de grønlandske patienter i Danmark, er, om de nu også kan tåle klimaet? Der er absolut ikke observeret noget tegn på, at de ikke kan det. Dette stemmer også med den anskuelse, som nutildags – i modsætning til tidligere – råder hos de fleste tuberkuloselæger, nemlig at klimapåvirkninger ikke spiller nogen rolle for tuberkulosens forløb.

Dernæst er der spørgsmålet om eventuelle sjælelige forstyrrelser hos disse patienter. Det er jo en nærliggende tanke, at den store omvæltning i tilværelsen, som overflytningen til Danmark jo er, og den langvarige adskillelse fra familie og hjemegn kunne fremkalde betydelige sjælelige reaktioner. Heraf har der dog hidtil kun været meget lidt. 2 patienter måtte på grund af egentlig sindssygdom overflyttes til Middelfart sindssygehospitals tuberkuloseafdeling. Den ene havde allerede hjemme i Grønland frembudt tegn på sindssygdom, var hårdt angrebet af sin tuberkulose og døde senere på Middelfart. Hos den anden kom sindssygdommen først henimod behandlingens afslutning. Han blev efter et kort ophold på Middelfart færdigbehandlet på et andet sanatorium og derefter hjemsendt som bacillfri. Et selvmordsforsøg forekom hos en mand, der vel havde gjort et noget tungt og indesluttet indtryk, men som ellers ikke havde frembudt tegn på sindssygdom. Det var meget lidt effektivt, og der skete ingen nævneværdig skade derved. Han blev hurtigt psykisk naturlig igen og blev derfor ikke overflyttet til sindssygehospital. Han færdigbehandlede uden yderligere vanskelig-



På tilbagerejsen til Grønland ledsages rekonvalescenterne altid af en eller flere sygeplejersker.

Foto: Chr. Vibe

heder og blev hjemsendt som bacilfri. Desuden har der været 3 tilfælde med stærke reaktioner på sindsbevægelser og 2 med vedvarende stærk nervøsitet og uligevægt. Disse 5 gav nok anledning til en del vanskeligheder, men det lykkedes dog at overvinde disse, og også de blev alle færdigbehandlede og hjemsendte som bacilfri. Ialt har der således kun været mere alvorlige sjælelige vanskeligheder hos 8 af de 173 eller knapt 5 %, og kun i 1 tilfælde er det ikke lykkedes at føre behandlingen igennem til bacilfrihed. Naturligvis har der herudover været enkelte andre patienter, som der har været mere forbigående vanskeligheder med, f.eks. beruselse i forbindelse med skuffelse over udsættelse af planlagt hjemrejse eller lignende, men i det store og hele kan det fastslås, at der snarest har været færre af den slags vanskeligheder hos de grønlandske patienter, end man almindeligvis vil vente at finde hos et tilsvarende antal patienter fra det sydlige Danmark. Jeg er gået så udførligt ind på dette, fordi man af og til kan høre den formodning fremsat, at de fleste grønlændere vel bliver sindssyge af at komme til Danmark.

Et forhold af større betydning er, at grønlænderne i almindelighed er meget modtagelige for smitsomme sygdomme. Der har på Skørping sanatorium i de sidste 4 år 3 gange været influenzaepidemier, — alle 3 gange om foråret, nemlig i 1952, 1953 og 1954, men ikke i 1955. Alle 3 gange var praktisk talt alle de grønlandske patienter ret hårdt angrebne af influenza, og i 1953 indtraf der et dødsfald, ganske vist hos en patient, der sandsynligvis alligevel senere ville være død af sin tuberkulose, men dødens indtræden blev fremskyndet af influenzaen. Heldigvis viste det sig, at hos de øvrige grønlændere optrådte der kun i et par enkelte tilfælde en lettere opblussen af deres tuberkulose efter influenzaen. I langt de fleste tilfælde kom der ingen forværrelse af tuberkulosen efter influenzaen.

To gange har der været mæslinger på egnen omkring sanatoriet. Begge gange blev der givet forebyggende serum til grønlænderne, og begge gange forekom der kun eet let tilfælde af mæslinger blandt dem, men det kan tilføjes, at overlæge *Bindselev* har fortalt mig, at der på Krabbesholm sanatorium har været en alvorlig mæslingeepidemi blandt grønlænderne der.

Man må derfor være belavet på, at der også i fremtiden kan opstå epidemier af influenza eller børnesygdomme hos disse patienter.

Efter omtalen af disse forskellige forhold kommer nu hovedsagen: Hvordan er det så gået med deres lungetuberkulose?

Af de 173 patienter på Skørping sanatorium er 18 endnu på sanatoriet, — 15 bacilfrie med gode udsigter, 3 med baciller endnu og derfor med mere usikre udsigter.

Af de øvrige 155 er 13 døde, 9 hjemsendt med baciller og endelig 133 eller ca. 85 % udskrevet færdigbehandlede og bacilfrie. De fleste er rejst hjem til Grønland, enkelte er blevet her i Danmark til uddannelse.



Sund og rask hjem til mor og far i Grønland.

Foto: Chr. Vibe

Dette stemmer også godt med tallene for samtlige grønlandske patienter, hvor 527 af 588 – altså næsten 90 % – var udskrevet som bacilfri, men det må dog bemærkes, at der i dette tal indgår både børn og voksne og patienter med tuberkulose i og uden for lungerne.

Nu er det jo velkendt, at lungetuberkulosen trods alle fremskridt i behandlingen har

tilbøjelighed til tilbagefald. Og da grønlænderne jo skal hjem til livsvilkår, der er hårdere og vanskeligere, end det er tilfældet her i det sydlige Danmark, måtte man naturligvis befrygte, at der ville forekomme mange tilbagefald blandt de hjemrejste patienter. Hvorledes er det nu gået? Nogen systematisk efterundersøgelse har det endnu ikke været muligt at få foretaget, men da overlæge Stein fra Godthåb var hernede i forsommeren, meddelte han, at der er foretaget 2 stikprøveundersøgelser af grupper af hjemrejste patienter, og at disse undersøgelser har vist, at kun ca. 10-15 % af de hjemrejste patienter havde fået tilbagefald. Dette tal svarede ganske til overlæge Steins erfaringer fra Ringkøbing amt, hvor han arbejdede, før han tog til Grønland.

Dette er meget glædeligt og bekræfter, at de gode resultater, der opnås ved behandling i Danmark, i de fleste tilfælde er holdbare og således af blivende værdi først og fremmest for de enkelte patienter, men også for tuberkulosebekæmpelsen i almindelighed, idet enhver patient, der ophører med at udskille baciller, er en smittekilde mindre.

Det har altså været rigtigt at sende disse patienter til behandling i Danmark, og de mange penge, som det har kostet, har været givet godt ud.

Til slut nogle almindelige betragtninger om bekæmpelsen af tuberkulosen i Grønland.

Indtil 1951 varetoges denne udelukkende af lægerne i Grønland. Gennem arbejdet med de grønlandske patienter har jeg fået det indtryk, at mange af disse læger under primitive og vanskelige forhold har gjort en energisk og dygtig indsats, som dog naturligvis ikke var – og ikke kunne være – tilstrækkelig.

Fra 1951 begyndte man så at sende patienter til Danmark som nu her omtalt.

Tredie fase var åbningen af Dronning Ingrid's Sanatorium i 1954 og ansættelsen af en tuberkuloseoverlæge i Grønland, hvorved ikke blot behandlingsarbejdet i selve Grønland, men også det forebyggende arbejde – tuberkulosestationsarbejdet – blev sat i system og intensiveret.

Endelig kom så nu i 1955 som fjerde fase indsættelsen af røntgenskibet, som nu for kort tid siden har påbegyndt sit arbejde deroppe. Overlæge Stein regner med, at det i løbet af de næste par år vil finde flere hundreder nye og hidtil ikke erkendte tilfælde af tuberkulose blandt de mennesker, der bor så afsides, at det hidtil har været vanskeligt eller umuligt at få dem undersøgt.

Behovet for behandling vil derfor i de nærmest kommende år stadig være meget stort – større end sanatoriet i Godthåb kan klare, og det vil derfor endnu i nogle år blive nødvendigt at sende et betydeligt antal patienter til Danmark, og det har jo altså heldigvis vist sig, at det kan gennemføres med udmærket resultat.

Der synes således nu lykkeligvis at være gode udsigter til i løbet af en ikke alt for lang årrække ved forenede bestræbelser i Grønland og i Danmark at fremkalde en mærkbar nedgang i den store sygelighed og dødelighed af tuberkulosen i Grønland.